

Az asszony ingatag

Romlanak az emberi kapcsolatok, hallom úton-útfélen. Éberkedik a szomszéd, a kolléga, a házmester, a jóbarát. Följelentetik egymást. Indigóva írják a „felfedezéseiket”, a hivatalok pedig kilószámra kapják a leveleket. Egy részük rosszindulatú, a másik alaptalan, de van olyan hányada is, amelyek eltalálják az igazságot. Persze ez nem menlevél, és én mindig sajnáltam azokat az ártatlan embereket, akiknek a névtelen haragosa miatt került fölt egy jó időre tisztességükre. És ezt a flekket sokkal nehezebb tisztára mosni, mint a balladabeli Ágnes asszonynak a véres lepedőt. Hogy miért vagyok ezen felháborodva? Több okból is. Sajnálom azt az ismerősömet, akire a szomszéd-asszony feljelentése hozta az adóellenőrköt. A szerencsétlen, rokkant férfi csirkeólat épített, vett néhány köbméter pozdorjalemezt és megkérte barátait, segítsenek a fát elfűrészelni. A gyanakvó szomszéd olvasatában, majd leveleiben ez úgy jelentkezett, a férfi segédeivel asztalos munkát végeztet, amiért biztosan nem adózik. Természetesen az ellenőrök kiszálltak, majd dolgvégeztelenül távoztak.

Nemcsak a szomszédasszony éberkedik. Újabban ezt a szokást veszik fel a feleségek, exnejek és a hűtlenkedő élettársak. Elszörnyedtem a szegedi népi ellenőrzési bizottság legutóbbi ülésén, ahol kiderült, mire képesek a bosszúálló feleségek. Egykori professzorom legendásan híres mondását — a nők elvetemültsége nem ismer határt —, most a hétköznapi viharos forgatagában aktualizálhattam, amikor áttanulmányoztam az asszonyok által írt leveleket. Annak idején a professzor azt is mondta, akkor kell bücsüt mondani a kedvesnek, amikor másodsorra szorítja össze az alsó állkapcsát és ezért az arca furcsán megmerevedik. Az első elválkozás a harag, a hirtelen indult számlájára írható, de a második pofacsontkeményedés már a bosszúállás kezdődő jelzése is lehet. Valószínű, tanáromnak a kiskocsmai fehér asztalnál hirdetett téziseit nem ismerték a feljelentett a férjek, ezért időben nem észlelték, hogy egy asszony mennyire ingatag tud lenni és ez a labilis lelkiállapot milyen kellemetlen következményekkel lehet rájuk nézve, a szóbanforgó következő esetben. Épp ezért most kanyarodjunk a filozófiák világából a szürke napok valóságához, amelyben a tények beszélnek.

A tények szerint a szegedi nehez küldött feljelentő levelek mintegy tíz-tizenöt százalékát azok a hölgyek írták, akik bücsüt mondtak életük párjának. Föltételezem, hogy amikor kis kacsójjukkal megfogták a pennát, nem az alsó állkapcsukat szorították a felsőhöz, hanem mosolyogtak. Valószínűleg ez a mosoly olyan funkciót töltött be életükben, mint amikor a 424-es mozdonyok még jártak és a végállomáson a fardat gőz kiengedték. A levelek halálpontosak és rendkívül tanulságosak. Egyet köze is adnék olvasóközönségünknek.

A hősnőt az egyszerűség kedvéért hívjuk Kissnének. Ilyen névvel ugyanis sokan szaladgálnak, a történetet ezért senki sem veszi magára, nem foghatják rá. Nos, Kissné kisiparos-feleségként majd tíz évig élte a magyar asszonyokra jellemző gyűj-

tetőt életet. Folytatta volna tovább ezt a stílust talán élete végéig, de egy szép napon férjeura bejelentette, elhidegült tőle, majd hozzátette: talált egy olyan nőt, aki a szörnyű érzést különleges terápiával gyógyítja. A kezelést — az olvasó biztos kitalálja magától is — szerellemnek hívják. Ahogy a nagykönyvben meg van írva, a bejelentést válás és osztozkodás követte. Az asszony maradt a családi ház, a kocsis és valamennyi készpénz. Az exférj pedig elvihette otthonról a közösen összegyűjtött egymillió forintot.

Am az addig takarékoságáról és szorgalmáról közismert férfi a nagy szerelem hatására megváltozott. Hedonista lett. Arra mondják ezt, aki nem veri a fogáshoz a garast, s amit szemé-szája megkíván, megveszi. Kiss úr barátnőjével annyira élvezte az életet, hogy rövid idő alatt elverte az egymillió forintot. Tengerentútra utaztak, bejártak több kontinenst, és egy idő után olyan szegény lett, mint e sorok írója. Kissné pedig az elvált feleségekre jellemző módon figyelte, hogy volt ura és élete parancsolója miképp herdálja azt a kis pénzt, amit bár Kiss keresett, de mégis ő gyűjtötte össze. Meg akarta leckézteni vagy talán jobb belátásra szeretne volna bírni volt emberét, ezért feljelentette.

Nem volt nehéz dolga, pontosan tudta, hogy exférje éveken keresztül miképp károsította meg a magyar állam költségvetését. Az adó eltitkolással többszáz ezer forintot Kiss a saját zsebébe csúsztatott, és nem a közösséget illető kasszába tette. Felháborodásában a nő adócsalónak titulálta életét volt párját. Szerette volna, ha a népi ellenőrök is vele együtt azonos platformra helyezkednek. Így aztán gyártotta a leveleket, gondolt csak az okozott, hogy a derék társadalmi munkások lassan haladtak a család tényének megállapításával. Elégedetlenségének az asszony más fórumon is hangot adott. Végül is a hatóságok együttes erővel kimutattak százezer forint adóeltitkolást. De mire ez megtörtént, Kiss úr földönfutóvá vált, elszegényedett és a szerelme is elhagyta. Éppen azon morfondírozott magában, hogy visszakérdőzkedik volt asszonyához, amikor megtudta, hogy a nő ellen is eljárás indult. Mivel az adóhátralékot a férfin nem tudták behajtani, mert nem volt már egy fillérje se, a hatóság is ott keresett pénzt, ahol van, ahol lehet foglalni. Kissné abban az időben törvényes felesége volt Kissnek, amikor az adócsalást elkövette, így a társtettség esete forog fenn, ezért a hatóság jogosan és nyugodt szívvel az asszonyon hajtotta be a hátralékot. Kiss pedig felhagyott közeledési szándékával, nem akarta összekötni élete szekere rúdját egy olyan nővel, aki a hatóság előtt flekkes lett. Elvégre egy kisiparosnak is van önérzete, és tudja azt, hogy a jó hírre mindig kell vigyázni.

Az a professzor már nem él, aki a hölgyek állkapcsából messzemenő következtetést tudott levonni az érzelmi és a lelki életükről is. Valószínű, mikor hősnőnk kifizette a százezer forintot, nem mosolygott, hanem kimerevítette arcizmait. A tanár szerint ez nem jó jel, de hogy a sajátos mimika a továbbiakban hová vezethet, annak csak a sors lehet a megmondhatója...

HALÁSZ MIKLÓS

Algyó és népe

Néhány éve újból fokozott érdeklődés kíséri a helytörténeti munkákat. Napjainkban a társadalom egyre inkább igényli a szülőhely történetének megismerését, kutatását. A közelmúltban megjelent községtörténeti monográfiák sorában szakszerűségével, gondosságával, a feldolgozás sikeres módjával különös figyelmet érdemel az Algyó és népe kötet.

Az algyóiek a szomszédok példáját követve sürgették a község múltjának megírását, s 1973-ban az egyesülés időszakában Szeged város tanácsa ígérte is terveik teljesülését. A lakosság kezdeményezésére a Szeged története monográfia szerkesztőbizottsága 1981-ben hozott határozatot az „Algyó és népe” című tanulmánykötet munkálatainak megindítására.

A település történetének közreadására alakult szerzői kollektívából — Hegyi András vezetésével — többen már részt vettek Szóreg és Deszk történetének megírásában.

Mint a kötet címe is jelzi, az egyes fejezetek nem csupán a falu régi történetét, hanem a mai Algyót is bemutatják, néprajzát, népszokásait, nyelvújítását is feldolgozzák.

Algyó ősi település, a Tisza-völgyi rendszer szigetecskéinek egyikén, egy ún. „halászfalván” jött létre. Ahogy Andó Mihály írásából megtudjuk, mind az élelem (hal, vad, legelő, tó, víz), mind a védelem (nád, fa, sár, épület) szempontjából igen jó területnek számított.

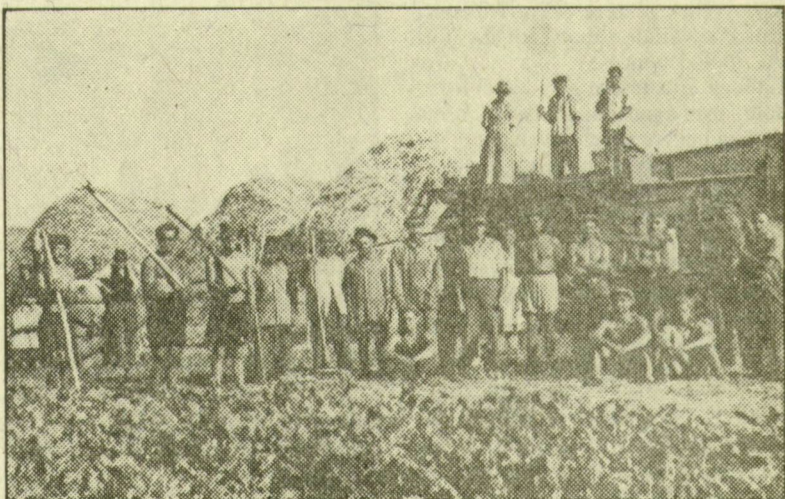
Szabó József gyűjtötte össze aprólékos munkával a bel- és külterület földrajzi neveit. Talán az utolsó percekben történt ez, hiszen a szerző az idősebb nemzedék tagjai sorából már csak nehezen talált olyan adatközlőket, akik helyi születésűek lévén felvilágosítást adhattak az egyes földrajzi nevek eredetéről, jelentéséről, jól beszéltek az algyói nyelvújításról. Erről egyébként K. Fábrián Ilona tanulmánya nyújt értékes, tudományos igényű elemző magyarázatot.

A könyv Kürti Béla jóvoltából nem kevesebb, mint 40 jelentősebb régészeti lelőhelyet sorol fel. Megemlíti, hogy a templom környékén, a Tüskevár utcában Tömörkény István és Móra Ferenc is végzett ásásokat.

Algyó az irott forrásokban 1138-ban szerepel először. Az eredeti okleveles anyaghoz visszanyúlva Sebők Ferenc utal arra, hogy Almos (herceg) 1108 után hercegi birtokként adományozta a dömösi prépostságnak 63 szolgálóval, mindegyiket saját földjével. Azt már Tóth Sándor László közléséből tudjuk meg, hogy Algyó a török hódoltság alatt is végig lakott hely maradt, és mindig magyarok éltek benne.

A kiszolgáltatottság, szegénység végigkísérte Algyó történetét. Kruszlicz István idézi fel, hogy 1748-ban Erdődy György földesúr számára a jobbágyok évente, akkor igen jelentős összegnek számító 238 forintot fizettek, ezenkívül nyolcadot és kilencedet természetben. Külön szolgálatot jelentett a földesúr marháinak bélyegzése és teletetése, 4000 kéve nád összerakása, a megyei (házi), illetve az állami (hadi) adók, illetve a papi tized teljesítése. Kövér Lajos 1848-ról írt sokrétű tanulmányában ugyancsak említi a

EGY GONDOS MONOGRÁFIÁRÓL



CSÉPLÉS ALGYÓN – 1950

szociális feszültségeket, az agrárpesszeg meg-megújuló lázongásait, amelyek során az uradalmi földek egy részét erőszakkal elfoglalták.

A helyzet a 19. század második felében, a 20. század első évtizedeiben a Pallavicini-uradalom szorításában sem változott. Sebesi Judit kitűnő dolgozatában rendkívüli adatgazdagsággal tárulnak fel az algyói szegényparasztság nyomorúságos életviszonyai, amelyek megváltoztatásáért minden időben szívós harcot folytatott. 1899 áprilisában az országos szociáldemokrata pártkongresszusnak az algyóiek küldöttei voltak. 1903-ban megalakították a helyi szocialista kört, amely 1906-ban és 1912-ben élére állt a nagy erejű aratósztrájkoknak. Az 1918–1919-es forradalmak is mély nyomokat hagytak. Egy 1919 nyarán kelt hatósági jelentés szerint „a község mintegy 4000 fős lakossága erősen át van itatva bolsevista eszmékkel”.

Századunkban két világháború követelt súlyos emberáldozatokat. Az első imperialista világégés oltárán Algyó népe 302 munkabíró férfit áldozott fel. A második világháborúban is 89 helyi lakos pusztult el, köztük több kisgyerek.

A felszabadulás [a német megszállás alól 1944 októberében] korszakos fordulatot jelentett Algyón, megteremtve az új életviszonyok kedvező gazdasági, társadalmi-politikai feltételrendszerét. Igaz, Szabó István azt is megírja, hogy a földreform 1945-ben jelentősen elmaradt az igényektől, várokozásoktól, hiszen csupán 1879 hold jutott a föld nélküli nincsteléneknek, 512 család azonban házhelyet kapott. Nagy István alapos, érdekesítő tanulmányából kitűnik, hogy a község sokat szenvedett népe történelme során először jutott valódi demokratikus politikai szabadságjogokhoz, amelyekkel élni is tudott a közösség, és a maga javára. Fábrián György hiteles írásában helyesen tárta fel, hogy az 1950-es években a türelmetlen, a csak távlatokban gondolkodni képes, voluntarista gazdaságpolitika az Algyón élőket is sújtotta, s nem kevés csalódást okozott. Ocsák Miklós tárgyyszerű munkája nyomán ugyanakkor arra is fény derül, hogy az 1956-os ellenforradalmat követően gyorsan orvosolták a sérelmeket. Algyó dinamikus gyarapodásának szilárd alapját végül a Szegeddel való egyesülés teremtette meg, amelyet a helyi lakosság is támogatott.

Takács Máté gazdagon illusztrált, a településszerkezet változásait bemutató tanulmánya ad felvilágosítást egyebek mellett arról is, hogy az algyói vasúti híd 1868–70 között épült, s valamivel több, mint száz esztendő múltán átadták a közúti hidat, amely jelentősen meggyorsította a Tiszántúl felé irányuló forgalmat.

Algyó neve elválaszthatatlan a hazai szénhidrogén-bányászat történetétől. Juratovics Aladár tanulmányából megtudhatjuk, hogy Cholnoki Jenő kolozsvári földrajzprofesszor és Lóczy Lajos, a Földtani Intézet igazgatója már 1918 tavaszán lehetségesnek tartották a föld méhében húzódo gázmezők kiaknázását. Erre azonban még közel fél évszázadot kellett várni. 1964 decemberében tűzték ki az első fű-

ráspontokat. 1965 júliusában egy ún. „szelvényezés” 13 kőolaj- és földgáztelepet állapított meg. A termelési ütemet évi 1 millió tonnában irányozták elő.

G. Tóth Ilona dolgozatában, amely az oktatás és közművelődés történetét több évszázad áttekintése nyomán vázolja fel, számos érdekesség lelhető. Például az, hogy a századforduló után 3 iskolai alapítvány is létezett, így Bene Ferencé, Heimann Sándoré és Grüner Gézáé. Kamataikból a szegény sorsú gyermekeknek tankönyvet, ruhát vásároltak. A társadalmi-szociális infrastruktúra népmozgalmi vonatkozásait Baranyai Kálmán, hatását a közegészségügy fejlődésére Dudás Béla–Kövér Lajos villantják elénk, míg a gazdaságföldrajzi sajátosságokról Abonyiné Palotás Jolántól értesülhetünk.

Megkapóan szép vallomásokat és dokumentumokat rögzített Tandí Lajos a Hága László szocialista brigád mindennapjairól.

A Tisza és az algyói ember kapcsolatát Szilágyi Miklós kitűnő tanulmányából ismerhetjük meg. Bizonyítja, hogy a szabályozatlan folyók szeszélyeinek kitétt falu népe évszázadokon át hogyan tudott együttélni a szeretett és rettegett vízzel. Bemutatja, hogyan hasznosították az ittlakók a folyó s a folyó menti állóvizek növény- és állatvilágát. A régi vízi élet rekonstrukciójában segítettek a mai algyóiek emlékezései, még inkább azonban a néprajzi, történeti források. A leginkább részletgazdag képet a halászatról sikerült kialakítani, bemutatva — Herman Ottó monográfiáját is továbbfejlesztve — halászeszközök használatában egyszerűen megnyilvánuló hagyományörzést és újítókészséget.

Szinte hihetetlen, de az idős algyóiek népi hitvilágában még fellelhetők a sámánizmus nyomai. A „szellemes lány”, a „látó” híreben álló Bartok Ágnesről Polner Zoltán írt forrásértékű erudícióval. A kötet segített még néphagyományokat megőrizni. A fiatalok között már aligha tudják, miért volt szükség a Borbála-ág gyűveztetésére, a Luca-búza kiszőllettetésére, mi kapcsolódott a vízkereszt ünnepéhez. Ifj. Lele József kutatásai nem csupán ezekről tudósítanak, de az emberi élet nagy fordulóihoz kapcsolódó szokásokról. E hagyományok ismeretéből nemzeti azonosság tudatunk építhető.

A kötet igen jó választott, a szöveghez szervesen illeszkedő fényképek, térképek, grafikai ábrák, táblázatok egészítik ki. Összeállításunkban, továbbá a kiadással kapcsolatos más feladatok megoldásában a Somogyi Könyvtár és munkatársai, (Radnóti Tamás és Dóczi Andrásné) tevékenykedtek szakértő ügybuzgalommal. A tanulmánygyűjteményt igen részletes, pontosan eligazító személynév- és földrajz névmutató zárja, amely Gyuris György munkája. A kiemelkedően gondos tipográfiáért a műszaki szerkesztőket, Dobó Katalint és Varga Ferencet, valamint a Szegedi Nyomda dolgozóit illeti dicséret.

RIGÓNÉ PÉTER IRÉN

MAKAY IDA

Pipacskoronás

Az ezüstenyő talpig súlyos fényben.
Virágmáglyák a völgyben, dombokon.
Arany napszirmok villognak a szélben.
Az ég megárad. Kék örvény sodor.
A ragyogás már gyűjtogatni készül,
a dél homlokán ver, dobol a láz.
Lángtükrű folyók forrnak, sisteregnek.
Nézd, a halál is pipacskoronás.



BURLJUK: KAMENSKIJ PORTRÉJA